

УДК 811.111'25:37.02.

О. Р. СВІТЛИЧНА

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ЩОДО ВИЗНАЧЕННЯ ПЕРЕКЛАДАЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В УСНОМУ ПОСЛІДОВНОМУ ПЕРЕКЛАДІ

Проаналізовано визначення поняття «перекладацька компетентність» в усному послідовному перекладі. Розглянуто існуючі підходи у підготовці майбутніх перекладачів, соціальні вимоги й очікування реципієнтів перекладу та питання забезпечення якості усного перекладу. Перекладацька компетентність трактується як багатокomпонентна категорія, що є сукупністю спеціальних, предметних і фонових знань у конкретній сфері людської діяльності, навичок та умінь, які дозволяють перекладачеві здійснювати свою професійну діяльність.

Ключові слова: перекладацька компетентність, навички, уміння, знання, підхід, усний послідовний переклад.

Е. Р. СВЕТЛИЧНАЯ

СОВРЕМЕННЫЕ ПОДХОДЫ К ОПРЕДЕЛЕНИЮ ПЕРЕВОДЧЕСКОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ В УСТНОМ ПОСЛЕДОВАТЕЛЬНОМ ПЕРЕВОДЕ

Анализируются определения понятия «переводческая компетентность» в устном последовательном переводе. Рассматриваются существующие подходы в подготовке будущих переводчиков, социальные требования и ожидания реципиентов перевода и вопросы обеспечения качества устного перевода. «Переводческая компетентность» подана как многокомпонентная категория, которая представляет собой совокупность специальных, предметных и фоновых знаний в конкретной сфере человеческой жизнедеятельности, навыков и умений, которые позволяют переводчику осуществлять свою профессиональную деятельность.

Ключевые слова: переводческая компетентность, навыки, умения, знания, подход, устный последовательный перевод.

O. R. SVITLYCHNA

MODERN APPROACH TO DEFINING INTERPRETER'S COMPETENCE IN CONSECUTIVE TRANSLATION

The article analyzes modern approach to the problem of giving definition to the concept of interpreter's competence in consecutive translation. The author reveals existing approaches to the preparation of students majoring in interpreting and views users' needs, expectations and quality assurance for interpreting process. The article describes the concept of 'interpreter's competence' as a compound category consisting of a complex of diversified skills and knowledge, including special, subject and background one, enabling an interpreter to fulfil his functions, and defines its components.

Keywords: interpreter's competence, skills, knowledge, approach, consecutive translation.

Незважаючи на те, що перекладач – це професія з багатовіковою історією, у сучасних методичних дослідженнях з проблем навчання перекладу виділяють методику викладання перекладу в сфері професійної комунікації як новий напрямок лінгводидактики. У наш час на сформованому ринку праці швидко зросла потреба в експертах-перекладачах за фахом «перекладач у сфері професійної комунікації» (економіка, право, інноваційні технології).

На думку багатьох вчених, які досліджують методичні проблеми навчання усного перекладу, питання про розмежування й облік видів знань, представлених у тексті оригіналу, важливе тому, що об'єктом діяльності сучасної професійної перекладацької практики є політематичні тексти, які мають міжгалузевий характер і становлять взаємодію галузей знань і видів діяльності. Саме міждисциплінарний характер сучасних текстів диктує необхідність системності знань перекладача-експерта. Спеціальний переклад упевнено висувається на перше місце, особливо у вузьких галузях – таких, як банківська справа, фінанси й кредити, інвестиції, керування персоналом, цінні папери тощо [5; 6; 13; 18].

Протягом останніх десятиріч соціальні вимоги щодо підготовки фахівця у галузі перекладу зазнали суттєвих змін: з елітної та специфічної професія перекладача перетворилася на масову, а завдяки науковому та економічному прогресу, потребі в інтенсивному обміні інформацією при навчанні перекладачів необхідно враховувати предметні та професійні галузі, які з'явилися за останні роки і в яких потрібні послуги мовних посередників. Якщо говорити про доцільність професійної та галузевої орієнтації у навчанні усного перекладу та історію становлення методики навчання перекладу, то треба відзначити, що дослідники завжди мали дуже різні думки з цього питання.

Як відзначав О. Ф. Ширяєв, головною метою перекладацької діяльності є утворення мовленнєвих висловів за відповідним соціальним замовленням. Таким чином, продукт перекладацької діяльності виробляється не з власної потреби перекладача, а відповідно до вимог, які мають соціальний характер [17, с. 11]. На думку Л. К. Латишева, реалізувати ідею професійно орієнтованої підготовки перекладача для роботи у конкретній галузі дуже складно з багатьох причин. По-перше, через велику диференціацію предметних галузей; по-друге, через проблему рентабельності підготовки перекладачів – «напівфабрикат», який необхідно буде доучувати на робочому місці, обійдеться дешевше [8, с. 20]. Ми вважаємо, що в цьому разі постає питання конкурентоспроможності фахівців, яких потрібно доучувати, оскільки брати на роботу такого фахівця просто нерентабельно. Крім того, ж дуже складно зазначити, яким мінімумом знань у всіх галузях життєдіяльності та словниковим запасом має володіти молодий фахівець, щоб можна було з упевненістю сказати, що саме цього достатньо для того, щоб працювати перекладачем у будь-якій професійній галузі.

Як визначають деякі вчені, тематична спрямованість у навчанні усних перекладачів може мати негативні наслідки через створення перекладачів з вузьким професійним кругозором. Головним джерелом труднощів такої спрямованості вважається необхідність поєднання тематичних знань та професійних умінь. При цьому деякі з них наголошують на тематичному принципі підготовки перекладачів, який має знайти своє розумне і належне місце у комплексі з іншими принципами у процесі навчання перекладачів [9; 1]. Інакше кажучи, готуючи перекладачів у межах вузької спеціалізації, ми усвідомлено звужуємо їх кругозір та обмежуємо багаж їх знань певною сферою застосування їхніх послуг. З цим важко не погодитися, але, якщо йти від протилежного, не можна казати про якісну підготовку фахівця, якщо він спеціалізується майже в усіх галузях, але в жодній конкретно, бо насамперед неможливо відмежувати той мінімум знань і ті галузі, де він зможе працювати у майбутньому завдяки одержаній підготовці. Спеціалізація перекладача не може бути занадто вузькою, бо підготовка таких фахівців буде дуже дорого коштувати і перед ними гостро постане проблема працевлаштування. Ми маємо на увазі необхідність спеціалізації у глобальних сферах життєдіяльності людини та професійній перекладацькій діяльності – таких, як соціальна і політична, економічна і фінансова, юридична, медична галузі, а також технічні перекладачі, перекладачі конференцій, теоретики перекладу тощо. Подібну спеціалізацію для перекладачів передбачають стандарти, розроблені Міжнародною федерацією перекладу.

І. В. Полуян пропонує такий підхід до підготовки фахівців-перекладачів: курси і факультети, які готують перекладачів, мають дотримуватися більш вузьких і спеціалізованих підходів, орієнтованих на ринок, тобто на існуючий попит на продукт; необхідно вирішити, як можна було б готувати перекладачів за конкретними спеціальностями – фахівець у письмовому перекладі (з рідної на англійську, з англійської на рідну), усний послідовний двосторонній переклад (із записом, з опорою на пам'ять), синхронний переклад, при цьому в послідовному й синхронному перекладах бажана спеціалізація за темами [13, с. 63].

На нашу думку, тематичну підготовку перекладачів для роботи у конкретній галузі необхідно розпочинати лише тоді, коли, по-перше, вони вже одержать загальну професійну перекладацьку підготовку і будуть спроможні використовувати різноманітні перекладацькі технології, по-друге, одержать знання у тій галузі, в якій вони будуть спеціалізуватися, щоб не тільки перекладати знайомі терміни, а й усвідомлювати те, про що йдеться, а, по-третє, у процесі формування навичок та умінь професійно орієнтованого перекладу необхідно передбачити закріплення знань в обраній галузі за допомогою мови для спеціальних цілей (ESP).

У процесі навчання будь-якого виду діяльності передусім необхідно визначити чого ми навчаємо і яким має бути кінцевий результат.

У нашому випадку йдеться про навчання усного послідовного двостороннього професійно орієнтованого перекладу, метою якого є формування у студентів перекладацької компетентності (ПК) в галузі професійно орієнтованого усного перекладу. Розглянемо, як розуміють ПК сучасні науковці, та визначимо її складові.

Відповідно до визначення Л. К. Латишева, під перекладацькою компетентністю прийнято розуміти сукупність знань, умінь і навичок, які дозволяють перекладачеві успішно вирішувати свої професійні завдання [8, с. 19]. У «Глумачному перекладацькому словнику» Л. Л. Нелюбіна перекладацька компетентність трактується як складна багатовимірна категорія, що включає ті кваліфікаційні характеристики, які дозволяють перекладачеві здійснювати міжмовну та міжкультурну комунікацію [12, с. 150]. В. Н. Комісаров відзначає, що професійна компетентність перекладача не зводиться до володіння двома мовами, оскільки природний переклад білінгва не відповідає вимогам, які ставляться до професійного перекладача. Білінгвізм професійного перекладача – це не тільки знання двох мов, а й уміння знаходити й співвідносити комунікативно рівноцінні засоби цих мов з урахуванням особливостей конкретного акту спілкування, а також знання принципів, методів і прийомів, що утворюють таке уміння [7, с. 77].

Тому для визначення перекладацької компетентності в усному послідовному двосторонньому професійно орієнтованому перекладі та її складових, необхідно розглянути її формування та розвиток. Перші значущі спроби дати визначення поняттю «перекладацька компетентність» і визначити її компоненти були зроблені вітчизняними і зарубіжними дослідниками в 60–70 роках ХV ст. Серед них необхідно відзначити таких учених, як Л. С. Бархударов, В. Вільс, О. Д. Швейцер, Р. Штольце та ін.

Так, на думку О. Д. Швейцера, одним з найважливіших суб'єктів психолінгвістичного аналізу мовленнєвої діяльності є здатність перекладати або те, що в перекладацькій літературі має назву «перекладацька компетентність». Він вважав, що серед компонентів ПК велике значення має ідіоматичне володіння мовою перекладу. Крім того, ПК включає елементи двох культур, що взаємодіють у процесі перекладу. Чітко орієнтуючись на вихідний текст, перекладач включається у процес пошуку й прийняття рішення, який завершується «переформуванням» оригіналу мовою перекладу. О. Д. Швейцер став одним з перших дослідників, які запропонували комунікативний підхід до перекладу. Визначаючи перелік компонентів ПК, він згадав і деякі з тих компетентностей, володіння якими необхідне за наявності певної спеціалізації в роботі перекладача, тобто, такі що є актуальними для професійно орієнтованого перекладу. У своїх дослідженнях науковець спирається на поняття комунікативної компетентності, описане Д. Хаймсом, який трактує її як здатність мовця вибирати з доступної йому сукупності граматично правильних форм ті, які належно відображають норми поведінки в реальних актах взаємодії [16, с. 45].

З існуючих нині сучасних трактувань поняття ПК і її компонентів найбільш повним, на нашу думку, є трактування, сформульоване Л. К. Латишевим [8]. У визначенні ПК особливу увагу дослідник приділяє формуванню тих її складових, які можуть згодом послужити перекладачеві базою для професійного вдосконалення. Однак поза увагою науковця залишаються компетентності, які необхідні перекладачам для їх майбутньої спеціалізації і, якщо розглядати її з огляду на навчання усного професійно орієнтованого перекладу, розподіл її тільки на специфічну й спеціальну складові буде недостатнім.

Метою статті є розглянути ПК в галузі професійно орієнтованого усного перекладу з точки зору знань, навичок, умінь та здатностей, необхідних усному перекладачеві для здійснення усного послідовного двостороннього професійно орієнтованого перекладу з урахуванням психологічної складової ПК.

Серед знань, необхідних усному перекладачу, варто відокремити знання мовні: (лексичні – знання термінології та безеквівалентної лексики, сполучуваності слів, синонімів, лексичних еквівалентів слів мови оригіналу й перекладу та стійких фраз і висловлювань, готових формул та фразеологічних ідіом); граматичні (знання значень варіантів перекладу граматичних елементів, особливо таких, як артиклі, прийменники, допоміжні дієслова тощо); фонетичні (знання норм фонетичного оформлення висловлення); предметні (знання предмета спеціалізації перекладача); лінгвосоціокультурні (соціокультурні та соціолінгвістичні знання); перекладацькі (знання теоретичних норм перекладу, норм перекладацької поведінки, знання УПС).

Мовні знання перекладача у світлі навчання усного професійно орієнтованого перекладу тісно взаємозв'язані з предметними знаннями перекладача. Лексичні та граматичні знання пов'язані з особливостями дискурсу предмета спеціалізації перекладача. Наприклад, як відзначає Л. С. Бархударов, перекладачеві для розуміння граматичних конструкцій може знадобитися знання предмета мови, тобто фактів дійсності, про які говориться в тексті [2, с. 43]. Крім того, як вказує Р. Якобсон, в навчанні усного перекладу необхідним є акцент не тільки на правильному, а й «смысловому» використанні граматичних форм [19, с. 18].

Враховуючи специфіку навчання професійно орієнтованого перекладу, лексичний запас перекладача має ґрунтуватися на оволодінні термінологічною лексикою як основною лексикою мови конкретної спеціалізації перекладача, оскільки специфікація відбувається переважно на рівні лексичних одиниць мови. У процесі оволодіння лексикою майбутні перекладачі повинні постійно накопичувати словник стійких фраз і висловлювань, готових формул (особливо в роботі під час конференцій, засідань, сесій), а також фразеологічних ідіом, які є спільними для всіх видів дискурсу. Обов'язковим для перекладача є знання найпоширеніших назв міжнародних організацій, що особливо стосуються сфери спеціалізації перекладача [4, с. 150]. Знання їх назв англійською мовою та їх еквівалентів необхідно будь-якому кваліфікованому перекладачеві, особливо в сфері професійно орієнтованого перекладу. Також, особливого значення в навчанні усного перекладу в спеціальній сфері набуває знання неологізмів, географічних назв і власних імен, спеціальних значень фразових дієслів. Крім того, перекладач повинен знати способи передачі безеквівалентної лексики (власних імен, випадкових лакун, географічних найменувань, назв установ, організацій, газет тощо), знати лексичні еквіваленти слів мови оригіналу й перекладу, володіти достатнім запасом синонімів для здійснення перефразування та описового перекладу й забезпечення внутришньолексичного зв'язку, знати сполучуваність слів, уміти обирати необхідне значення багатозначних слів для зв'язку слова із загальним контекстом. Фонетичні знання перекладача пов'язані зі знаннями норм фонетичного оформлення висловлення.

Крім перелічених вище знань та умінь, необхідних перекладачеві для здійснення усного професійно орієнтованого перекладу, на нашу думку, треба відзначити «знання предмета спеціалізації», потрібна для успішного перекладу у межах спеціалізації перекладача. На важливість «знання предмета мови» наголошує Л. С. Бархударов: «Щоб успішно виступати у ролі перекладача, необхідно знати не тільки дві мови, але й те, про що йдеться, тобто сам предмет мови. Це може бути віднесено до будь-якого виду перекладу – як усного, так і письмового – і до перекладу текстів будь-якого жанру: художніх, суспільно-політичних і науково-технічних» [2, с. 44]. Отже, перекладач повинен знати, як йому перекладати, і розуміти те, що він перекладає, оскільки навіть для розуміння граматичних конструкцій перекладачеві може знадобитися знання предмета мови, тобто фактів дійсності, про які говориться в певному тексті.

Соціокультурні знання перекладача в нашомутрозуванні – це сукупність соціокультурних фонових знань про країни мови перекладу та здатність використовувати такі знання у процесі перекладу, з урахуванням звичаїв, традицій та норм поведінки реципієнтів. Нині не тільки для перекладачів-практиків, а для багатьох теоретиків-лінгвістів став очевидним факт, що для здійснення перекладу абсолютно необхідним є залучення екстралінгвістичної інформації [2, с.

44]. Соціокультурні знання містять у собі також країнознавчі (знання про культуру країни мови) та лінгвокраїнознавчі (передбачає володіння особливостями мовної й немовної поведінки носіїв мови в певних ситуаціях спілкування, тобто сформованість системи понять про національно-культурні особливості країни, яка дозволяє асоціювати з мовною одиницею ту ж інформацію, що й носії мови, й досягати, таким чином, повноцінної комунікації) знання.

Соціолінгвістичні знання перекладача – це знання соціокультурного шару лексики мов перекладу, які дають йому змогу ефективно здійснювати акт міжкультурного й міжмовного спілкування.

Знання теоретичних норм перекладу – це знання перекладачем суті перекладу і його специфіки, відмінних рис, історії, цілей, завдань, які стоять перед перекладачем, основних принципів вирішення цих завдань. На думку В. Н. Комісарова, теорія перекладу має бути безпосередньо пов'язана з перекладацькою практикою, будь-які теоретичні концепції повинні спиратися на опис спостережуваних фактів реального процесу перекладу, узагальнювати й пояснювати ці факти. Відповідно, наукова теорія перекладу впливає на перекладацьку практику, полегшуючи й збагачуючи її [7, с. 78].

Таким чином, володіння теоретичними знаннями в галузі перекладу полегшує практичну роботу перекладача, роблячи її більш ефективною й усвідомленою. Говорячи про норми професійної поведінки, ми маємо на увазі знання перекладачем норм і правил професійного перекладацького кодексу, без чого неможлива робота в будь-якій міжнародній організації, діяльність якої пов'язана з перекладом. Тож для підготовки конкурентоспроможного фахівця в галузі усного перекладу необхідно враховувати засвоєння ним універсальних правил професійного етичного кодексу. Крім того, забезпечення процесу усного послідовного перекладу пов'язано з володінням УПС – універсальною системою перекладацького скоропису для фіксації думки, ключової інформації в процесі сприйняття мови за допомогою букв, скорочень, символів і знаків, прийнятих в універсальному скорописі для подальшого повного відновлення сприйнятого повідомлення мовою перекладу. УПС призначена для оптимізації процесу двостороннього перекладу й підвищення рівня його адекватності до 95–98% [12, с. 234]. Для здійснення професійно орієнтованого перекладу, перекладач повинен знати символи, знаки, скорочення УПС, які слугують для позначення ключової інформації (прецизійних слів, термінів, предикативних груп, назв організацій і регалій) дискурсу його спеціалізації.

Серед спеціальних навичок, необхідних перекладачу для здійснення усного послідовного двостороннього перекладу у фінансово-банківській галузі, особливо потрібно відокремити навичку переключення з однієї мови на іншу та навичку буквено-цифрового кодування. Як відзначає Р. К. Мін'яр-Белоручев, функціонування навички переключення з однієї мови на іншу має свої закономірності: вона припиняється за межами попередньо відібраної семантичної системи (тематичний принцип), а це означає, що відбувається не формування навички переключення взагалі, а формування навички переключення для семантичної системи певної тематики [10, с. 116]. У перекладача, на його думку, не може бути відпрацьованої навички переключення на всі випадки життя, у нього може бути сформована навичка переключення для роботи в певних галузях спеціалізації: економічної, політичної, військової тощо. Для професійно орієнтованого перекладу в галузі фінансів і банківської справи характерна велика кількість текстів із цифровою інформацією, або, як називає цей феномен І. С. Алексєєва, «буквено-цифрове кодування». Це можуть бути відсотки, співвідношення курсу валют, показники рівня заборгованості стосовно всіляких параметрів (наприклад, зовнішня заборгованість у відсотках від валового внутрішнього продукту), розміри бюджету, податкових ставок і ставок відсотка, заробітної плати, різні кількісні показники (кількість філій банку або фірми, кількість банків резидентів і нерезидентів тощо). При цьому цифровий код майже завжди має незмінну, абсолютно стабільну семантику кількості й через це він не залежить від контексту і не виводиться з нього [1, с. 64]. Навичка переключення з буквеного на цифровий код потребує швидкості і точності сприйняття та передачі інформації. Отже, важливо запам'ятовувати не тільки цифри, а й цифри у вербальному контексті.

Необхідно також згадати такі навички, формування яких необхідне для здійснення усного послідовного двостороннього професійно орієнтованого перекладу: мовні навички перекладача (лексичні, граматичні та фонетичні) і стратегічні навички (навички перебирання

варіантів перекладу, тема-рема-тичного членування та побудови тексту перекладу, прогнозування, трансформацій і перефразування, визначення «ключової інформації» – смислових опор тексту).

Фонетичні навички перекладача містять як навички перцепції тексту оригіналу (зокрема, розуміння інтонації, різних акцентів та діалектів), так і продукції тексту перекладу. З репродуктивних навичок особливо важливі у здійсненні усного перекладу ті, які належать до фонетики речення, або, як ще їх називають, просодичні навички. Протягом останніх десятиліть просодичні аспекти мови вивчалися глибоко як у нашій країні, так і за кордоном, однак, якщо говорити про аспект просодичних навичок, необхідних для оформлення тексту усного перекладу, то подібні дослідження проводили тільки зарубіжні вчені [20; 21; 22; 23].

Просодія є продуктом взаємодії великої кількості компонентів – інтонації, наголосу, темпу, ритму, висоти тону, гучності, тривалості й паузації. Кожний з цих компонентів окремо і їх комбінація суттєво впливають на сприйняття реципієнтом тексту перекладу. Важливими просодичними параметрами перекладу є емоційно жвава інтонація при перекладі, тоді же як монотонна інтонація і вимовляння вигуків для заповнення пауз зумовлюють негативну реакцію. Крім того, як відзначає М. Шлезінгер, ефектна презентація, з точки зору інтонаційного оформлення, може створювати ілюзію високоякісного перекладу в той час, коли сам текст перекладу перекручений [27, с. 124].

Щодо умінь, необхідних перекладачу для здійснення усного послідовного двостороннього професійно орієнтованого перекладу, серед них необхідно відокремити спеціальні уміння перекладача (уміння здійснювати ампліфікації та тлумачити термінологію у процесі перекладу, уміння використання УПС у процесі перекладу, уміння мовного оформлення тексту перекладу (мовна норма, узус, смислова структура тексту), уміння передачі змісту в перекладі (денотативного, сигніфікативних конотацій, змісту на рівні інтерпретатора), уміння знаходити оптимальне перекладацьке рішення, уміння прогнозування та актуального членування) уміння перцепції та презентації тексту у процесі перекладу, невербальні уміння презентації тексту у процесі перекладу, уміння користуватися технічними засобами забезпечення перекладу, лінгвосоціокультурні уміння.

Під спеціальними уміннями перекладача ми розуміємо здатність застосування перекладацьких стратегій різного рівня для ефективного здійснення перекладацької діяльності, головним завданням якої є усвідомлення змісту оригіналу і його передача в тексті перекладу. Л. К. Латишев визначив ці уміння як технологічну складову ПК, маючи на увазі сукупність базових перекладацьких умінь, які допомагають мовному посередникові подолати типові «технічні» труднощі, що супроводжують процес перекладу, і вирішити різнопланові завдання, які виникають перед ним на шляху досягнення мети [8]. Серед технічних умінь необхідно перелічити уміння мовного оформлення тексту перекладу (мовна норма, узус, смислова структура тексту), уміння передачі змісту в перекладі (денотативного, сигніфікативних конотацій, змісту на рівні інтерпретатора), уміння знаходити оптимальне перекладацьке рішення, уміння прогнозування та актуального членування, які ґрунтуються на тренуванні певних видів пам'яті. Уміння використання УПС у процесі послідовного перекладу передбачає наявність у перекладача уміння синхронізації своїх дій (термін Р. К. Міньяр-Белоручева), тобто одночасного сприйняття повідомлення мовою оригіналу з його фіксацією за допомогою символів та знаків УПС та видачі й оформлення цього повідомлення мовою перекладу з розшифруванням зафіксованих символів.

За словами В. С. Виноградова, рівень еквівалентності в перекладах у спеціальній сфері знижується за рахунок описового трактування термінів або навіть неточностей у їх розумінні. Перекладачеві необхідно уміти здійснювати ампліфікації, роз'яснюючи суть терміна, перекладати термін дослівно або транскрибувати його [3, с. 29]. М. Кадрик з'ясувала, що 72% реципієнтів очікують від перекладачів, крім спрощень, узагальнень, пояснень культурних розбіжностей, ще й роз'яснення мови спеціальності – тлумачення термінології та специфічних понять [24].

Уміння презентації тексту в процесі усного перекладу як фактор, що впливає на очікування реципієнтів і, відповідно, на оцінювання ними якості одержуваного продукту – тексту усного перекладу, неодноразово відзначався зарубіжними дослідниками [21; 23; 24;

27]. До цього відносяться релятивні уміння логічності та зв'язності оформлення тексту перекладу, правильне розміщення пауз, темп мовлення тощо. Якщо розглядати процес презентації перекладу з точки зору невербальної поведінки перекладача, то вона також чутливо впливає на сприйняття вихідного тексту реципієнтом [1; 23]. Серед факторів впливу на сприйняття реципієнтами визначаються міміка, рухи (зокрема, жестикуляція) та уміння підтримувати візуальний контакт з аудиторією.

Багато вчених відзначають, що переклад це – насамперед сприйняття. За словами П.Падилл, в усному перекладі 80% зусиль або когнітивних ресурсів витрачається на аудіювання чи розуміння дискурсу й тільки 20% – на процес породження мовлення [26, с. 30]. В. С. Виноградова вважає [3], що сприйняття тексту в процесі перекладу є надзвичайно складним сенсорно-розумовим процесом, заснованим на різних видах і формах аналітичної й синтезуючої роботи органів почуттів і мозку. На його думку, перекладач має бути передусім чутливим рецептором. Він повинен не тільки осмислювати текст, але й сприймати його образний та емоційний вплив [3, с. 30]. Особливе «перекладацьке» володіння мовою (рецептивне володіння вихідною мовою й репродуктивною мовою перекладу) для здійснення акту міжмовної комунікації відзначає й О. Д. Швейцер [16].

До технічних засобів забезпечення перекладу, з точки зору навчання усного перекладу, ми відносимо професійне технічне обладнання: мікрофон, пульт перекладацької kabіни, навушники для режиму «нашіптування» при перекладі на конференціях, комп'ютерне й програмне забезпечення, у т. ч. для роботи в Інтернет для здійснення якісної підготовки перед роботою або участі у відео конференціях, що передбачає наявність умінь у перекладача, як використовувати ці засоби.

Лінгвосоціокультурні уміння пов'язані насамперед з соціальними уміннями перекладача: здатністю виконувати роль культурного посередника між рідною й іноземною культурою, успішно долати конфліктні ситуації й непорозуміння. В деяких випадках у процесі усного перекладу перекладач стає особою, яка має дипломатичні повноваження, і він повинен виконувати функцію допоміжної особи для підтримки дипломатичних відносин [1, с. 17]. При цьому, на нашу думку, перекладач має виконувати певну соціальну роль для роботи в різних професійних ситуаціях спілкування, наприклад, під час проведення конференцій, у ході переговорів, «круглих столів», прес-конференцій, медіа-перекладу, перекладу під час судових засідань, соціального перекладу тощо.

Під психологічною складовою ПК в усному послідовному професійно орієнтованому перекладі ми розуміємо індивідуальні здатності усного перекладача – це так звана категорія суб'єктивних показників, які пов'язані з індивідуальними особливостями поведінки, мотивацією, типом особистості. Проаналізувавши роботи дослідників, які вивчали роботу усних перекладачів, ми дійшли висновку, що серед індивідуальних якостей, необхідних у роботі усним перекладачем, необхідно відзначити уміння впоратися зі стресом і витривалість, наявність гарної пам'яті, уміння концентрувати увагу, стійкість, зацікавленість і впевненість у собі. Крім того, до цього списку можна додати психологічну пристосовність, самовладання, комунікабельність, допитливість, пластичність, спритність, відповідальність тощо, які у міжнародній практиці відбору й підготовки персоналу звичайно поєднуються загальним терміном «soft skills» [14; 15; 28].

Таким чином, під перекладацькою компетентністю в галузі професійно орієнтованого перекладу ми розуміємо багатокомпонентну категорію, що є сукупністю загальних і спеціальних, предметних і фонових знань у конкретній сфері людської діяльності, навичок та умінь, які дають можливість перекладачеві здійснювати свою професійно орієнтовану діяльність.

У навчанні усного послідовного двостороннього професійно орієнтованого перекладу особливого значення набувають наступні спеціальні знання, навички та уміння: розуміння перекладачем предмета обговорення (знання «предмета мови» або «предмета спеціалізації перекладача»), від якого залежить логічна побудова висловлювання та розуміння граматичних конструкцій у разі структурної двозначності; уміння перекладати і тлумачити термінологію й перекладати прецизійну інформацію (числівники, назви установ, організацій, аббревіатури та власні імена, які особливо стосуються сфери спеціалізації перекладача тощо), оскільки від них

залежить точність передачі інформації. Крім того, до спеціальних умінь галузевого перекладу належить володіння УПС для позначення ключової інформації за допомогою спеціальних знаків і символів в межах дискурсу спеціалізації перекладача. При цьому особливого значення в навчанні усного послідовного двостороннього професійно орієнтованого перекладу набуває навичка переключення з однієї мови на іншу в межах попередньо відібраної семантичної системи для роботи в певних галузях спеціалізації. Дуже актуальною для перекладача, який спеціалізується у фінансовій та банківській галузях у світлі того, що тексти цього дискурсу насичені цифровою інформацією, є навичка «буквено-цифрового» кодування або навичка переключення з цифрової на текстову інформацію.

Перспективними напрямками нашого дослідження вважаємо створення системи вправ для навчання усного послідовного двостороннього професійно орієнтованого перекладу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Алексеева И. С. Профессиональный тренинг переводчика: учеб. пособие по устному и письмен. переводу для переводчиков и преподавателей. – СПб.: Союз, 2005. – 288 с.
2. Бархударов Л. С. Язык и перевод (вопросы общей и частной теории перевода). – М.: Международные отношения, 1975. – 240 с.
3. Виноградов В. С. Введение в переводоведение (общие и лексические вопросы). – М.: Изд-во Ин-та общего сред. образования РАО, 2001. – 224 с.
4. Емельянова Я. Б. Совершенствование процесса обучения устному переводу с учетом формирования лингвострановедческой компетенции на 4–5 курсах переводческого факультета лингвистического вуза: экономическая тематика: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02 / Я. Б. Емельянова – Нижний Новгород, 2005. – 341 с.
5. Ермолович Д. И. Имена и названия в переводе (из переписки) / Д. И. Ермолович // Мосты (журнал переводчиков). – 2004. – № 1. – С. 31–36.
6. Ермолович Д. И. Несобственные имена (О названиях международных организаций) / Д. И. Ермолович // Мосты (журнал переводчиков). – 2004. – № 4. – С. 37–42.
7. Комиссаров В. Н. Теоретические основы методики обучения переводу / В. Н. Комиссаров – М.: РЕМА, 1997. – 112 с.
8. Латышев Л. К. Технология перевода: учеб. пособие для студ. лингвист. вузов и фак-тов – М.: Академия, 2007. – 320 с.
9. Латышев Л. К. Структура и содержание подготовки переводчиков в языковом вузе: учеб-метод. пособие / Л. К. Латышев, В. И. Провоторов. – Курск: Изд-во РОСИ, 1999. – 136 с.
10. Миньяр-Белоручев Р. К. Теория и методы перевода / Р. К. Миньяр-Белоручев. – М.: Московский лицей, 1996. – 208 с.
11. Миньяр-Белоручев Р. К. Как стать переводчиком? / Р. К. Миньяр-Белоручев. – М.: «Готика», 1999. – 176 с.
12. Нелюбин Л. Л. Толковый переводческий словарь / Л. Л. Нелюбин. – М.: Флинта; Наука, 2008. – 320 с.
13. Полуян И. В. Специализация в процессе обучения / И. В. Полуян // Мосты (журнал переводчиков). – 2007. – № 4 (16). – С. 61–63.
14. Цвиллинг М. Я. О некоторых условиях повышения качества подготовки переводчиков / М. Я. Цвиллинг // Перевод: кадры решают все (сб. статей); под. ред И. И. Убина – М.: Всерос. центр переводов науч.-тех. литры и документации, 2003. – С. 5–9.
15. Чужакин А. П. Последовательный перевод. История. Теория. Практика. Переводческая скоропись: учебник для переводческих факультетов и курсов (including British – American and British – Australian glossaries) / А. П. Чужакин – М.: ИНСА, 2011. – 256 с.
16. Швейцер А. Д. Теория перевода: статус, проблемы, аспекты. – М.: Наука, 1988. – 214 с.
17. Ширяев А. Ф. Синхронный перевод: деятельность синхронного переводчика и методика преподавания синхронного перевода / А. Ф. Ширяев – М.: Воениздат, 1979. – 183 с.
18. Шитов Б. А. Подготовка переводчиков в системе современного Российского высшего образования / Б. А. Шитов // Перевод: традиции и современные технологии (сборник статей); под. ред И. И. Убина – М.: Всерос. центр переводов науч.-тех. лит-ры и документации, 2002. – С. 111–121.
19. Якобсон Р. О. О лингвистических аспектах перевода / Р. О. Якобсон // Вопросы теории перевода в зарубежной лингвистике. – М.: Международные отношения, 1978. – С. 16–24.
20. Collados Ais A. Quality Assessment in Simultaneous Interpreting: The Importance of Nonverbal Communication / A. Collados Ais // The Interpreting Studies Reader. – London/New York: Routledge, 2002. – P. 327–336.
21. Crystal D. The English tone of voice: Essays in intonation, prosody and paralanguage. – London: Edward Arnold Publishers, 1975. – 264 p.

22. Gile D. Fidelity Assessment in Consecutive Interpretation: An Experiment / D. Gile // *Target*. – 1995. – 7:1. – P. 151–164.
23. Kalina S. Quality Assurance for Interpreting Process / S. Kalina // *Meta: Translators' Journal*. – 2005. – Vol. 50. – №2. – P. 768–784.
24. Kurz I. Conference Interpreting: Quality in the Ears of the User / I. Kurz // *Meta: Translators' Journal*. – 2001. – Vol. 46. – № 2. – P. 394–409.
25. Mack G. User Surveys in Simultaneous Interpretation: A Means of Learning about Quality and/or Raising some Reasonable Doubts / G. Mack, L. Cattaruzza // *Topics in Interpreting Research*. – Turku: University of Turku, 1995. – P. 51–68.
26. Pöchhacker F. Writings and Research on Interpreting: A Bibliographic Analysis / F. Pöchhacker // *The Interpreters' Newsletter*. – 1995. – № 6. – P. 17–31.
27. Shlesinger M. Quality in Simultaneous Interpreting / M. Shlesinger // *Conference Interpreting: Current Trends in Research*. – Amsterdam and Philadelphia: John Benjamins, 1997. – P. 123–131.
28. Sunnari M. Aptitude tests & selection criteria for interpreting students / M. Sunnari // *EMCI Workshop Teaching Simultaneous Interpretation Into a “B” Language, 20-21 September*. – 2002. – P. 23–27.